

- ¹⁹ 15:0 für George Bush – Die Vereinten Nationen zwischen zwei Übeln, Freitag 44, 2003-10-24, <http://www.uni-kassel.de/fb10/frieden/regionen/Irak/mutz.html>, žiūrėta 2004-03-09.
- ²⁰ Berdal, UN Security, p. 24.
- ²¹ Letter from the Permanent Representatives of the UK and the US to the UN addressed to the President of the Security Council, S/2003/538, <http://www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/document/2003/0608usukletter.htm>, žiūrėta 2004-03-11.
- ²² Marauhn, Konfliktbewältigung, p. 114.
- ²³ Marauhn, Konfliktbewältigung, p. 114.
- ²⁴ S/RES/1483, 2003, 2003-05-22.
- ²⁵ Brzoska, Michael. Freie Hand im Irak. *Blätter für deutsche und internationale Politik*. H. 7, 2003, p. 781f.
- ²⁶ Brzoska, Freie Hand, p. 783.
- ²⁷ Marauhn, Konfliktbewältigung, p. 119.
- ²⁸ S/RES/1511, 2003, 2003-10-6, §14.
- ²⁹ Ten pat, §8.
- ³⁰ Sven Bernhard Gareis. Das Ende der Weltordnung? Die Vereinten Nationen nach dem Irak-Krieg. *Humanitäres Völkerrecht*, 3, 2003, p. 142.
- ³¹ Gareis, Das Ende, p. 142.
- ³² Johannes Varwick, Wilhelm Knelangen. Die Rolle der Vereinten Nationen in der internationalen Politik. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B 27-28/2002, p. 8f.
- ³³ Sven Bernhard Gareis. Quo vadis UNO? Perspektiven der Weltorganisation nach dem Krieg im Irak. *Die Welt*, 2003, p. 5.
- ³⁴ Marauhn, Konfliktbewältigung, p. 120.

Suomijos santykiai su Rusija po SSRS Žlugimo

Suomijos, kaip Pabaltijo šalių, istorija yra glaudžiai susijusi su Rusija. Šaltojo karo metais turbūt Suomija buvo vienintelė demokratinė Europos valstybė, turinti tokią ilgą sieną su tuometine Sovietų Sąjunga. Nenuostabu, kad Rusija turėjo didelę įtaką Suomijos užsienio politikai, kuriai teko laviruoti tarp dviejų tuo metu didžiausių blokų, norint nesupykdyti savo didžiosios kaimynės ir nesugadinti santykių su NATO narėmis bei kitomis Vakarų Europos šalimis. Po šaltojo karo pabaigos Suomijos užsienio politika išgyveno transformaciją.

Aurimas KUDŪKIS
Vytauto Didžiojo Universiteto, PMDI,
Diplomatijos ir tarptautinių santykių III.
magistrantas.
El.Paštas: aurimas_kudukis@fc.vdu.lt

ĮVADAS

Didelio bei agresyvaus kaimyno buvimas Suomiją vertė imtis kitokios užsienio politikos nei ta, kurią vykdė daugelis to meto Vakarų šalių. Tuo laikotarpiu, kai Europos šalys jungėsi į blokus bei bendrijas, Suomija stengėsi išlikti neutrali. Tačiau Suomijai teko sunki užduotis - jai teko laviruoti tarp dviejų blokų. Du principai, kuriais rėmėsi šalis, buvo „neutralumas“ ir „taikus koegzistavimas“. Suomijos politikai suprato, kad išvengti konfrontacijos padės tik geri santykiai su Sovietų Sąjunga¹. Visa pokarinė Suomijos politika su Sovietų Sąjunga buvo grindžiama dvejomis sutartimis: Draugystės susitarimas (Agreement of Friendship) bei Bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos sutartis su Sovietų Sąjunga (Co-operation and Mutual Assistance with the Soviet Union (FCMA treaty)) pasirašytomis 1948 metais. Taip susiklostė situacija, pavadinta „Suomijos paradoksu“, kurios vienu iš iniciatorių buvo Suomijos Prezidentas U.Kekkonenas (1956-81); o visa pokarinė Suomijos užsienio politika, kuri paskatino naujos politinės kultūros atsiradimą šalies viduje, buvo pavadinta finliandizacija. Visa tai pasireiškė tuo, kad Suomija turėjo daug geriau išvystytus tiek diplomatinius, tiek ekonominius santykius su Sovietų Sąjunga nei su Vakarų valstybėmis². Didelė SSRS įtaka lėmė, kad net dėl daugelio klausimų, susijusių su Sovietų Sąjunga, Suomija susilaikydavo arba net pritardavo jai. Net vietinė šalies spauda nekėlė jokių klausimų ar dvejonių dėl santykių su Sovietų Sąjunga. Vakarų Europoje susiformavo neigiamas požiūris į finliandizaciją. Tai turbūt buvo didžiausias paradoksas Šaltojo karo metu, kai didžiausia diktatūrinės valstybės rėmėja ir sąjungininkė buvo demokratinė valstybė. Tačiau nemažos dalies politologų tai yra laikoma vienu sėkmingiausių užsienio politikos pavyzdžių. Anot Mikko Majanderio, straipsnyje „*The Paradoxes of Finlandization*“ tokia užsienio politika buvo (ir yra) „geriausias aktyvios taikios koegzistencinės politikos būdas mažai šaliai prieš didelį ir galingą kaimyną“. Tačiau dauguma vietinių šalies politikų sutinka, kad šis procesas jau praeityje. Visi specialistai pripažįsta, kad tai buvo ypatingos aplinkybės bei situacija, kurioje ši politinė kultūra galėjo susikurti ir gyvuoti: „finliandizacija – tai politinė kultūra, kuri klestėjo po Suomijos užsienio politikos skėčiu ir tai buvo dalis tos kainos, kurią mes (suomiai) mokėjome, kad apsaugotume savo nepriklausomybę ir prieš kritikuodami privalome pažvelgti į sąlygas ir geopolitinės aplinkybės, kuriomis Suomija turėjo gyventi³“.

Pirmuoju žingsniu naujų santykių tarp šalių link galima laikyti 1990 metus. Tais metais tuometinis Rusijos vadovas Borisas Jelcinas 1990 metų pradžioje savo vizito Suomijoje metu atsiprašė už „savo pirmtakų kišimąsi į Suomijos vidaus reikalus sovietinės eros metais“⁷⁴. Nuo tada smarkiai pradėjo keistis Suomijos užsienio politikos gairės, Rusijos ir Suomijos santykiai sunormalėjo, o abi šalys galėjo bendradarbiauti kaip dvi lygiateisės demokratinės valstybės. Dar labiau situacija keitėsi 1995 metais Suomijai tapus Europos Sąjungos nare. Tais pačiais metais buvo sustabdytas Bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos sutarties galiojimas.

SUOMIJOS SAUGUMO STRATEGIJOS IR RUSIJA

Griuvus Sovietų Sąjungai Suomija ypatingą dėmesį pradėjo kreipti Baltijos jūros regionui. Tačiau ir toliau vienas pagrindinių Suomijos vyriausybės tikslų šiame regione yra taikių santykių su Rusija išlaikymas, ir Suomijos valdžia šiam tikslui skiria ypatingą dėmesį. Suomijos požiūriu, Rusija ir toliau didelė ir kariniu požiūriu galinga valstybė, kuri visada dešimteriopai bus stipresnė nei Suomija. Požiūris į Rusiją, kaip į galingą kaimynę nėra toks įsišaknijęs jokioje kitoje valstybėje, kaip Suomijoje. Viena iš tokios nuostatos priežasčių, tai neaiškumas, ar Rusija išliks neutrali, ar integruosis į europines institucijas. 10-jo dešimtmečio pradžioje tarp Suomijos politikų vyravo dvejopas požiūris į tuometę Rusiją. Viena dalis politikų Rusiją tikėjo, manė, kad ji save suvokia kaip Eurazinės civilizacijos centrą, todėl nesijungs į Vakarų struktūras, bet vis labiau stengsis stiprinti savo pranašumą prieš Europą. Kita dalis suomių prieštaravo nuomonei, kad Rusija skiriasi nuo Europos valstybių, bei buvo įsitikinę, kad Rusija gali „išmokti elgtis pagal visas priimtinas normas“⁷⁵.

Nepaisant skirtingų nuomonių Rusija žengia Europinės integracijos link, labai stipriai padedama Suomijos. Tai lėmė ne tik didžiulis Rusijos gamtos išteklių potencialas, bet Suomijos ir Rusijos istorinė praeitis bei plačiai išvystyti tarpusavio prekybiniai ryšiai.

Pagrindinės trys saugumo strategijos, kuriomis vadovavosi iki 2001 metų Suomija: balansavimo strategija, Rusijos neprovokavimo strategija ir normų ir institucijų stiprinimo strategija. Šiose strategijose pagrindinis vaidmuo tenka Rusijai.

BALANSAVIMO STRATEGIJA (STRATEGY OF BALANCING)

Nepaisant dabartinio silpnumo, Suomijos nuomone, Rusija vis dar gali kelia karinę grėsmę. Todėl Rusijos jėgai yra reikalingas balansas. Skirtingai nuo daugelio Vakarų šalių, Suomija nesumažino savo karinio biudžeto, bet modernizavo armiją. Tokiam požiūriui į karines grėsmes įtakos turi ir visuomenės nuomonė. Gajus požiūris, kad karo atveju nei viena šalis nepadės Suomijai. Tiesa, ir pati Suomija atsisako stoti į karines sąjungas dėl savo didžiosios kaimynės. Balansavimo strategiją sudaro keturi keliai: patikimos nacionalinės gynybos sistemos išlaikymas; NATO palaikymas ir bendradarbiavimas su šia organizacija bei dalyvavimas taikos misijose; saugumo problemų akcentavimas esant ES nare ir Baltijos šalių nepriklausomybės stiprinimas. Santykiuose su Rusija pastarasis yra vienas iš svarbiausių. Suomija padeda spręsti visus Estijos ir Rusijos ginčus, be to, darė didelį spaudimą ES Komisijai pradėti derybas su Estija dėl stojimo į Europos Sąjungą. Stiprindama Estijos nepriklausomybę, Suomija vis labiau padidina savo vadinamąją „strateginę distanciją“ nuo Rusijos Federacijos galybės. Kartu ir visų trijų Pabaltijo valstybių stiprinimas ir integravimas labiau atitolina Rusiją nuo Suomijos ir padidina šią distanciją. Be to, tai mažina ir pačios Rusijos įtaką visame Baltijos jūros regione. Baltijos šalys tampa kaip pietinis kordonas Suomijai nuo Rusijos, ko nebuvo per visą Šaltojo karo laikotarpį.

Pagrindine atsvara Rusijos jėgai šiame balanse Suomija laiko Jungtines Amerikos Valstijas, nes ES jėgos kariniu aspektu, Suomijos nuomone, neužtenka. Be to, ir pačioje narystėje ES nėra numatyta jokių karinio saugumo garantijų. Todėl Suomija vis didesnę dėmesį kreipia į Jungtines Valstijas, tikėdama, kad ir toliau JAV neatsisakys savo interesų šiame regione. Nepaisant fakto, kad Suomija nėra NATO narė, ji ir toliau NATO bei Jungtines Amerikos Valstijas laiko vienu iš regiono stabilizavimo faktorių. Kitaip tariant, Suomijos nuomone, JAV vaidmuo šiame regione yra „privalomas ir nepakeičiamas“.

RUSIJOS NEPROVOKAVIMO STRATEGIJA (STRATEGY OF NOT PROVOKING RUSSIA)

Ši strategija Suomijos užsienio politikoje turi labai galias tradicijas. Šis metodas jau buvo taikomas Suomijai esant carinės Rusijos imperijos dalimi. Jis labiausiai buvo naudojamas Šaltojo karo metu ir labai kriti-

kuojamas Vakarų valstybių, tačiau ši strategija yra aktuali ir dabar. Daugelio dabartinių Suomijos diplomatų nuomone, tai yra naujas buvusios strategijos, vadinamosios finliandizacijos, nauja forma.

Vienas pagrindinių šios strategijos aspektų – tai Suomijos atsiskyrimas kelti klausimą dėl Karelijos, kurią Suomija prarado po Antrojo pasaulinio karo. Nepaisant didelio visuomenės bei tose teritorijose gyvenančių žmonių spaudimo, Suomijos užsienio politikos lyderiai kategoriškai atsisako kelti šį klausimą. Pagrindinis motyvas, kad klausimo eskalavimas yra vienas iš galimo konflikto tarp Suomijos ir Rusijos šaltinių. Suomija pasiryžusi šio klausimo neanalizuoti tol „kol pati Rusija neparodys noro šį klausimą kelti“⁶. Vienintelis dalykas ko tikisi Suomija iš Rusijos, tai supratimas, kad agresyvus karas ir Karelijos aneksija buvo skaudus smūgis suomiams.

Antras aspektas – tai Suomijos atsisakymas stoti į NATO. Pagrindinė to priežastis – akivaizdus Rusijos nenoras ir jos tikslas apsaugoti savo sienas nuo bet kokio NATO plėtimosi. Suomija stengiasi dalyvauti NATO akcijose bei plėtoja ir vysto santykius su šią organizacija, tačiau apie tapimą NATO nare bent iki 2001 m. nebuvo kalbama.

Kitas svarbus aspektas, kad šią strategiją Suomija naudoja ir Baltijos jūros regione. Kiekvieną iškilusį ginčą su Rusija Suomija primygtinai reikalauja skubiai spręsti ir spręsti Rusijos naudai. Geriausias pavyzdys, kai Suomija ragino Estiją atsakyti bet kokių teritorinių pretenzijų Rusijai, bei ne taip atvirai pasisakyti už narystę NATO, o labiau pabrėžti ir akcentuoti narystę Europos Sąjungoje.

Ir ketvirtas aspektas - tai aiškus suomių stengimasis užmaskuoti nacionalinį saugumą, esanti šalies pagrindiniu užsienio politikos tikslu. Geriausias pavyzdys – tai, Suomijos vyriausybės iniciatyva, ES Šiaurės dimensijoje buvo neįtraukti klausimai, susiję su tradicine saugumo politika. Ir, apskritai, ES ir jos politika yra naudingas Suomijos politikos įrankis, laikantis Rusijos neprovokavimo politikos, nes 10-ojo dešimtmečio vidurio Rusija nelaikė Europos Sąjungos saugumo politikos aktoriumi.

NORMŲ IR INSTITUCIJŲ STIPRINIMO STRATEGIJA (STRATEGY OF STRENGTHENING NORMS AND INSTITUTIONS)

Šią strategiją sudaro du pagrindiniai elementai: bendrai priimtinių normų (common) bei institucijų vystymas ir Rusijos integravimas į jas.

Bendrosios normos, yra susijusios su pasitikėjimu ir saugumo kūrimu. Jos svarbios tuo, kad padeda išvengti ginklavimosi diskusijų saugumo klausimuose. Bendrosios institucijos reikšmingos, nes jos leidžia mažoms valstybėms dalyvauti tarptautinio saugumo valdyme. Rusijos atžvilgiu svarbu ne tik tokių normų ir institucijų kūrimas, bet taip pat Rusijos įtraukimas į jas. Labai reikšmingas Suomijos bendradarbiavimas su Baltijos jūros regiono šalims bei stengimasis į tai įtraukti ir Rusiją. Suomijos požiūriu labai svarbu, kad santykiai tarp Rusijos ir jos kaimynių būtų paremti bendrai priimtinomis normomis ir principais, tokiais, kurie yra taikomi JTO ar ESBO. Kaip vienas Rusijos stabilizavimo ir integravimo įrankių į šias institucijas ir normas yra jos demokratizacija. Anot tuometinė Suomijos užsienio reikalų ministrės Tarjos Halonen, stabilumas ir saugumas padidinamas per politinį, ekonominį ir socialinį valstybės vystymąsi. Demokratija ir teisės yra gerbiamos kaip ypač svarbios. Todėl demokratinės institucijos turi būti stiprinamos⁷. Kitas svarbus dalykas, kad tokios normos ir institucijos daug lengviau susidoroja su saugumo problemomis nei karinės.

BALTIJOS JŪROS REGIONAS KAIP GALIMYBĖ NAUJIEMS SANTYKIAMS SU RUSIJA

Suomija – NATO – Rusija

Rusijos ir NATO bendradarbiavimas bei šiek tiek pozityvesnis pačių Rusijos piliečių požiūris į NATO davė daug peno kalboms apie didesnę Suomijos ir NATO suartėjimą, o galbūt net ir narystę pačioje organizacijoje. Tačiau Rusijos aukšto rango pareigūnų bei politikų požiūris į Suomijos galimą narystę ar didesnę suartėjimą su šia organizacija ir toliau lieka neigiamas⁸. Rusija labai kritikavo kai kurių Suomijos politikos veikėjų keliamus klausimus dėl Suomijos narystės NATO bei spaudoje vykusias diskusijas. Juo labiau, kad daugumos NATO narystės šalininkų nuomone, tapimas nare apsaugotų Suomiją nuo Rusijos spaudimo. Kiti šalininkų argumentai tie, kad narystė NATO kainuoja pigiau, Suomija viena negali spręsti regiono problemų, taip pat ji nepajėgi apsiginti viena. Be to, Suomija save stato į dviprasmišką padėtį. Politiškai ji yra Vakarų Europos dalis, bet kariškai ji yra atsiribojus nuo likusios Europos. Tuo tarpu NATO skeptikų argumentai išimtinai pagrįsti Rusijos baime. Jų manymu, narystė sunaikintų ypatingus ryšius su Rusija; narystė pro-

vokuotų Rusiją ir destabilizuotų padėtį regione; karinis nesijungimas padeda Suomijai likti nuošaly konflikto tarp Vakarų ir Rusijos, narystė privers Suomija priklausyti nuo Vakarų pagalbos. Vietoje „Europos bloku“ kūrimo (ką daro narystė NATO), turėtų būti statoma „regionų Europa“, o geriausias to pavyzdys būtų Šiaurės Dimensija. O Švedijos bei Suomijos tapimas NATO narėmis prieš Rusijos valią destabilizuotų regiono balansą, bei NATO priartėjimas prie Rusijos Federacijos sienų sukeltų pastarosios pyktį. Tiesa, Suomija pati yra suinteresuota bendradarbiauti su NATO, tačiau tik taikos palaikymo misijose (tokiose kaip PFP) bei saugumo konferencijose. Kadangi tiek Suomija, tiek Švedija neturi jokių didelių priešų, jos gali būti NATO tarpininkės šiame regione bei pagrindinės taikos palaikytojos Šiaurės Europoje.

Nors kai kuriuose laikraščiuose vis dar pasirodo pranešimų, kad 2004m. Suomija gali kreiptis dėl narystės į NATO, tačiau šiuo metu Suomijos tapimas NATO nare yra sunkiai įsivaizduojamas. Pirmiausia šalis neturi potencialių priešų prie savo sienų. Su Sovietų Sąjunga, o dabar ir Rusija, visą tą laiką vyko intensyvus politinis, ekonominis ir karinis bendradarbiavimas. Kitas dalykas, kad Sovietų Sąjunga nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos nesikėsino į Suomijos valstybingumą ar nepriklausomybę. Be to, didžioji kaimynė visada vertino ir gerbė Suomijos neutralumą. Narystė verstų Suomija didinti BVP dalį, skiriama karinėms reikmėms. Dar galimas daiktas, tektų keisti arba peržiūrėti iki tol Suomijos pastangomis sukurtą NNFWZ iniciatyvą dėl nebranduolinės erdvės virš Šiaurės šalių. Anot rusų istoriko Andriejaus Fedorovo, Suomijos tapimas NATO nare rusų būtų suprastas kaip nepagarbos ar paniekos gestas rusų tautai. Tai jis prilygino Suomijos agresijai per Antrąjį pasaulinį karą, kai ši kartu su nacistine Vokietija puolė SSRS. Todėl Suomija nerizikuos supykdyti savo didžiojo kaimyno, tuo labiau, kad per pastaruosius 50 metų nebuvo nė vieno karinio konflikto su SSRS ir Rusija. Suomija kartu su Švedija šiuo metu yra suinteresuotos Baltijos šalių integravimu į europines institucijas, ir sėkmės atveju, jos laimėtų daugiau nei pačios integruodamos į NATO.

Suomijos santykiai su Rusija ir ES BUSP

1992 metais Bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos sutarties sustabdymas parodė, kad Rusija ir Suomijos santykiai pereina į naują etapą nuo dvišalių prie daugiašalių santykių. Ši naują santykių etapą dar pa-

skatino Suomijos įstojimas į Europos Sąjungą 1995 metais. Tačiau perėjimas į naujų santykių etapą nevyko sklandžiai. Pirmiausia, įstojus į ES, Suomijai teko peržiūrėti visas savo sutartis, susijusias su Rusija, bei formuoti santykius naujai. To priežastis 1995 metų Rusijos karinė kampanija Čečėnijoje, kur Rusija smarkiai pažeidinėjo žmogaus teises bombarduodama civilinius objektus. Europos Sąjunga buvo ta organizacija, kuri labiausiai kritikavo Rusiją. Nuo pat 6 – jo dešimtmečio Suomijos pozicija buvo susilaikyti nuo bet kokios kritikos SSRS atžvilgiu. Ši pozicija nepasikeitė iki pat įstojimo į Europos Sąjungą. 1995 metais Suomija atsidūrė dviprasmiškoje padėtyje. Suomija nusprendė laikytis ES linijos, tačiau kiekviena iš narių – valstybių turėjo kaip galima labiau normalizuoti santykius su Rusija. Europos Sąjungoje buvo suprasta, kad kai kuriais atvejais Suomija negali laikytis Bendros užsienio ir saugumo politikos, todėl 2000m. Suomijos prezidentės Tarjos Halonen iniciatyva buvo nutarta, kad Suomija turi savo nacionalinę strategiją ir politiką Rusijos atžvilgiu, tačiau, kol nėra konfrontacijos tarp Rusijos ir ES, Suomija laikosi bendros ES politikos su Rusija daugiašaliuose ir dvišaliuose santykiuose⁹. Pati Rusija taip pat sutiko su perėjimu nuo dvišalių santykių į daugiašalius su Suomijos Respublika. Pagrindinė priežastis ta, kad „naujoji“ Rusija nebelaikė ES karine grėsme savo šaliai ir nebetapatino jos su NATO, kaip tai buvo iki 1991 metų. Kita priežastis - nuo 1991 metų Rusija į ES pradėjo žiūrėti kaip į vieningą užsienio ir saugumo politikos veikėją. O į ES vykdomą vieningą saugumo politiką ir krizių valdymo galimybes Rusijoje buvo žiūrimą labai pozityviai. Kodėl Rusija neprieštaravo Suomijos stojimui ir nelaikė ES BUSP grėsme sau? Nuo pat 1992 metų augantis ES ekonominis potencialas ir bendra saugumo politika, Rusijos nuomone, turėjo sustiprinti Europos organizacijų vaidmenį, tuo pačiu susilpninti NATO, ypač JAV, įtaką Europoje. Gerai Rusijos požiūrį į ES atskleidžia 1999 metų dokumentas dėl strategijos su ES: „(Rusija turėtų) plėtoti politinius ir karinius santykius su VES kaip viena iš integruotų ES dalių, kad tai atsvertų NATO dominavimą Europoje¹⁰“.

Antra, bendradarbiavimas su Suomija kaip ES nare ir vis dar išlaikymas jos kaip savo sąjungininkės ne tik skatino Rusijos ekonomiką, bet leido šiek tiek įtakoti Europos reikalus. Ir pati svarbiausia priežastis ta, jog dauguma Rusijos ekspertų Suomijos narystę vertino labai teigiamai, kaip labai svarbią Rusijai.

Pirmiausia, rusų ekspertų nuomone, Suomijos narystė ES sustiprins kitokį požiūrį į Rusiją tarp ES narių, tai savo ruožtu skatins ekonominę paramą ir intensyvesnį bendradarbiavimą.

Antra, dvišaliai ekonominiai santykiai tarp Rusijos ir Suomijos taip pat turėjo labai sustiprėti, o kartu ir Rusijos įtaka didesnėse Europos organizacijose.

Trečia, Suomijos pirmininkavimas ES 1999 metais įrodė, kad Suomijos narystė sustiprina Rusijos poziciją ES BUSP ir, kad, norint kurti stiprias saugumo institucijas Europoje, reikalingas realus dialogas su Rusija kaip su galingiausia Europos šalimi.

Galima sakyti, kad Suomijos įstojimas į Europos Sąjungą Rusijai buvo naudingas. Daugelį metų tarp Rusijos ir Suomijos vyko intensyvūs diplomatiniai, politiniai ir ekonominiai santykiai, todėl Rusijai buvo naudinga turėti sąjungininką, norint integruotis į Europą. Dabartinė Suomijos prezidentė labai aktyviai veikė plėtojant santykius tarp Suomijos – Rusijos – ES. Kitas aspektas - tai ekonominė nauda, kurią gauna Rusija, ypač Sankt Peterburgo regionas. Tapusi ES nare, Suomija įstengė išspręsti nemažai problemų, kilusių po SSRS suirimo: nedarbą, infliaciją, pramonės nuosmukį. Atsigavusi pramonė pradėjo žvelgti į Rusijos rinką, kur buvo investuota daug lėšų. Vienas iš būdų apsaugoti pinigus ir yra Rusijos demokratizacija ir integracija į Europinės institucijas¹¹.

Tolimesni Suomijos santykiai su Rusija ES kontekste priklausys nuo to, kokią saugumo politikos strategiją pasirinks Europos Sąjunga. Jei ES nuspręs saugumo politiką sieti su NATO, Suomijai teks ne tik keisti savo nesivienijimo politiką, bet ir iš naujo peržiūrėti santykius su Rusija, kuriuos pakeisti gali būti gana keblu, nes bet koks šalies artėjimas su NATO sukelia Rusijos nepasitenkinimą.

Šiaurės dimensija kaip Saugumo strategija

Iki pat šaltojo karo pabaigos Šiaurės dimensija nebuvo Suomijos užsienio politikos tikslas. Tačiau viskas keitėsi po Šaltojo karo pabaigos. Nuo 10-jo dešimtmečio vidurio Šiaurės dimensija tampa svarbia Suomijos užsienio politikos dalimi. “Šiaurės dimensijos” metmenis pirmą kartą oficialiai pateikė Suomijos Premjeras Paavo Lipponenas 1997 m. 1998 metais „Šiaurės dimensija” (ŠD) tapo bendrąją Europos Sąjungos politika, kada Suomijos iniciatyva ji buvo įtraukta į Vienos viršūnių susitikimo darbotvarkę. ES Viršūnių susitikime Feiroje 2000 m. buvo pa-

tvirtintas ŠD Veiksmų planas. ŠD geografiškai apima Baltijos jūros, Šiaurės-Barencio bei Arktinį regionus. Temiškai ji apima energetikos, atominų elektrinių saugumo, transporto infrastruktūros, miškų bei gamtos apsaugos, prekybos ir ekonominio bendradarbiavimo, teisingumo, darbo jėgos, socialinės ir sveikatos apsaugos bei kitus klausimus. ŠD tikslas - nukreipti ES dėmesį ir jos strateginius interesus Šiaurės Europos link, tuo pačiu subalansuojant dvi europines politines-ekonomines ašis: pietų ir šiaurės. Tai pasiekama per aktyvesnę Rusijos, ypač jos Šiaurės Vakarų regiono, įtraukimą į bendradarbiavimą. Pagrindinis tikslas Suomijos perspektyvoje yra Rusijos integravimas į Europą per pozityvią abipusišką priklausomybę (positively interdependency) ir institucijas. Kartu siekiama panaudoti Rusijos šiaurės vakarų energetinius resursus bei gamtinius išteklius ES valstybių reikmėms tenkinti. Į ŠD taip įtrauktas ir saugumo matmuo: abipusis naudingas bendradarbiavimas bei daugiašalių institucijų sukūrimas, kuris turėtų padidinti regiono saugumą ir stabilumą. Šie Suomijos tikslai sutampa su Rusijos siekiais, iš kurių vieni svarbiausių yra skatinti regiono bendradarbiavimą ir didinti regiono saugumą. Rusijos požiūriu, jai naudingiausia būtų, jei ši ŠD dimensija išsivystytų į gerai veikiančią regioninę programą, turinčią aiškią saugumo darbotvarkę. Remiantis RISS, tiek Rusijos užsienio reikalų ministras, tiek šalies saugumo ekspertai laikosi nuomonės, kad ŠD turi būti „bandymu sukurti naują, funkcionuojančią saugumo sistemą, paremtą abipuse nauja ir daugiašaliu bendradarbiavimu¹².

Rusijos susidomėjimas šia regione idėja buvo paskatintas noro, kad ši dimensija, be ekonominių ir aplinkosauginių klausimų, spręstų politinius nesutarimus ir vienas iš jos uždavinių būtų palaikyti bei skatinti taiką ir saugumą regione. Rusijos nuomone, ši dimensija ilgainiui peraugtų į atskirą regioninę sistemą, kuri galėtų veikti panašiai kaip ESBO.

Tačiau Šiaurės šalys atsiriboja nuo tokio Rusijos noro. ŠD ir toliau liks susijusi su ekonominiais klausimais, taip pat bus naudingas mechanizmas bendradarbiavimui tarp Rusijos ir ES, bei tolesnei Rusijos integracijai į europines struktūras, kuo labai yra suinteresuota Suomijos Respublika.

Suomijos santykiai su Rusija trečiajame tūkstantmetyje

2001 m. lapkričio mėnesį per susitikimą tarp Estijos ir Suomijos prezidentų dabartinis Estijos vadovas Arnoldas Ruitelis pažymėjo, kad

santykiai tarp Rusijos ir Suomijos per pastaruosius daugiau kaip 50 metų turėtų būti geras pavyzdys Estijai. Vadovai pabrėžė, kad Estijos valstybė gali pasimokyti, kaip šios valstybės, turėdamos ilgą sieną, per ilgus metus išlaikė geros kaimynystės tradicijas. Tokiu pavyzdžiu turėtų sekti ir Estija¹³. Reikia pažymėti, kad Suomija ir toliau Rusiją laiko grėsme savo saugumui. Tiesa, tai nėra oficialiai įvardijama.

2001 metais Vyriausybė priėmė naują dokumentą „Saugumo ir gynybos politikos baltoji knyga“ (*White Paper on Security and Defence Policy*). Dokumento pradžioje yra kalbama apie tai, kad po Šaltojo karo pabaigos saugumo situacija Europoje yra stabili ir pastovi, todėl didelių konfliktų tikimybė Europoje yra labai maža. Ypač tokia konfliktų tikimybė yra maža Baltijos jūros regione.

Tiesa, toliau jau kalbama apie krizes bei faktorius, kurie gali įtakoti Suomijos ir jos piliečių saugumą. Kaip tokie nauji faktoriai yra minimi masinio naikinimo ginklų paplitimas, prekyba ginklais, augantis tarptautinis nusikalstamumas, telekomunikacijų saugumas, tarptautiniai konfliktai ir, žinoma, terorizmas. Šios krizės yra ne karinio, o daugiau pilietinio pobūdžio. Pagrindinės karinės grėsmės - tai karinės agresijos panaudojimas prieš Suomiją, įtemptos tarptautinės politinės situacijos metu, siekiant paralyžuoti šalies funkcionavimą.

Šiame dokumente nemažai vietos yra skirta visoms kaimyninėmis šalims, tarp jų ir Rusijai. Pirmojoje dalyje pažymima, kad Rusija tęsia reformas, siekdama demokratijos ir rinkos ekonomikos. Tiesa, pastebima, kad ji dar susiduria su didelėmis problemomis, ypač karinėmis (didelė našta biudžetui, stringanti karinė reforma). Svarbu tai, jog dokumente atskleista, kad Rusijai didžiausias grėsmes kelia ne Europa ir JAV, o Kaukazas ir Centrinė Azija. Labai pagirtinas Rusijos bendradarbiavimas tiek su ES, tiek su NATO, kuris ir toliau vis labiau intensyvėja. Geri santykiai tarp Rusijos ir JAV ir toliau turėtų būti vienas pagrindinių tarptautinio saugumo garantų¹⁴.

Pats dokumentas atvirai nelaiko Rusijos grėsme šaliai. Jame pažymima, kad pagrindinių pajėgų koncentracija ir dislokacija Leningrado karinėje apygardoje, kuri apima Kolos Pusiasalį ir Sankt Peterburgo regioną, ir Rusijos tikslai Šiaurės Europoje yra susiję su NATO plėtimusi, o strateginės atominės ginkluotės laikymas reikalingas atgrasymo ir Baltijos jūros prekybos kelių apsaugojimui. Dokumente pažymima, kad Suomija, planuodama savo saugumo ir gynybos politiką, turi atsižvelgti į

nenumatytus įvykius Rusijoje, kurie gali sukelti krizes, kurios paveiktų Šiaurės regioną. Čia yra numatyti trys labiausiai tikėtini krizės scenarijai:

- 1) technologinė gamtos katastrofa;
- 2) padidėjusi įtampa tarp Rusijos ir Pabaltijo šalių;
- 3) reformų, vykstančių Rusijoje, žlugimas ir Rusijos izoliacija bei jos užsienio ir saugumo politikos pasikeitimas.

Paskutiniai du scenarijai susiję su kariniu saugumu. Visas šis galimas Suomijos saugumo scenarijus parengtas pagal principą „ruošiantis blogiausiam“. Anot šio Suomijos saugumo dokumento, Rusijos ateitį šiame regione sunku numatyti. Nors Rusija ir toliau vykdo socialinės ir ekonomines reformas, tačiau jos užsienio ir saugumo politikos tikslas bus didinti savo įtaką kaimyninėse valstybėse. Todėl ne veltui, vadovaujantis principu „tikėkis blogiausio“, pirmiausia yra atsižvelgiama į situaciją Rusijos Federacijoje ir visi galimi scenarijai yra kuriami atsižvelgiant į galimas Rusijos ateities vystymosi perspektyvas.

IŠVADOS

Pasibaigus šaltajam karui ir žlugus SSSR, pradėjo keistis Suomijos užsienio politikos gairės. Vienas esminių momentų buvo finliandizacijos pabaiga, Rusijos ir Suomijos santykių modernėjimas; abi šalys pradėjo bendradarbiauti kaip dvi lygiateisės demokratinės valstybės.

Nuo 1991 metų Suomija ypatingą dėmesį teikė Baltijos jūros regionui, kur vienas pagrindinių tikslų buvo Rusijos integravimas į europines institucijas bei struktūras ir jos demokratizacija. Šiame regione suomiai regi naujų santykių su Rusija galimybę, o pats regionas kartu su Rusija turėtų tapti didžiuliu ekonomikos ir kultūros tinklu.

Balansavimo strategija, Rusijos neprovokavimo strategija ir normų ir institucijų stiprinimo strategija - trys pagrindinės saugumo strategijos, kuriomis Suomija vadovavosi iki 2001 metų. Šiose strategijose ypač svarbus vaidmuo tenka Rusijai. Čia numatyta, kokia turi būti Suomijos gynybos ir saugumo politika Rusijos ir Baltijos Jūros regiono atžvilgiu.

SSRS suirimas ir Rusijos demokratizacija suteikia galimybę platesniems Suomijos ir NATO santykiams, kartu ir Rusijos suartėjimui su šia organizacija. Toks suomių suartėjimas su NATO davė peno kalboms apie galimą Suomijos įstojimą. Tačiau bent kol kas narystė NATO yra neįmanoma, pirmiausiai dėl aiškaus ir kieto Rusijos priešinimosi.

1992 metais Bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos su Sovietų Sąjunga sutarties (*Co-operation and Mutual Assistance with the Soviet Union (FCMA treaty)*) sustabdymas parodė, kad Rusija ir Suomijos santykiai pereina į naują etapą nuo dvišalių prie daugiašalių santykių tarp dviejų šalių. Šį naują santykių etapą dar paskatino Suomijos įstojimas į Europos Sąjungą 1995 metais. Tai palankiai buvo įvertinta ir Rusijos, nepaisant to, kad Suomija prisijungė prie ES BUSP. Pagrindinė palankaus vertinimo priežastis ta, kad Rusija nelaiko ES grėsme nacionaliniam saugumui, o be to, Suomija tapo pagrindine Rusijos užtarėja ir rėmėja ES.

Nors santykiai tarp šių dviejų valstybių per 50 metų yra laikomi pavyzdiniais, tačiau Suomija, nors ir neoficialiai, Rusiją vis dar laiko grėsme savo saugumui. 2001 metais naujame Vyriausybės „Saugumo ir gynybos politikos Baltojoje knygoje“ (*White Paper on Security and Defence Policy*) numatyti trys labiausiai tikėtini krizės scenarijai:

- 1) technologinė gamtos katastrofa;
- 2) padidėjusi įtampa tarp Rusijos ir Pabaltijo šalių;
- 3) reformų, vykstančių Rusijoje, žlugimas ir Rusijos izoliacija bei jos užsienio ir saugumo politikos pasikeitimas.

Santykių pablogėjimas gali įvykti, jei į valdžią ateitų radikaliosios arba antivakarietiškos Rusijos jėgos. Todėl ir ateityje bus skatinama Rusijos demokratizacija, rinkos ekonomikos kūrimas bei integracija į Vakarų institucijas ir organizacijas.

The Relations between Finland and Russia during the Period of 1991 – 2002

SUMMARY

During 2000 Finland and the USSR had special relations. Finland's foreign and defense policy was highly dependent on the USSR. Their cooperation went through four stages: starting from Finland being a part of Russian empire, to being one of the most important allies in the Western and Nordic Europe. The last period dates go back to the end of the Cold War. Finland come to conceive Russia not only as a threat to their homeland, but also as a possible partner and ally in helping to create secure community across the Baltic Sea region.

The collapse of the former Soviet Union, the rise of new states in the neighborhood of Finland and the changed attitude of Russia towards Finland allowed Finns to adopt new defense and foreign policy. This allowed Finland to join the European Union and NATO program Partnership for Peace (PfP).

Since 1991 Finns have paid a special attention towards the development of security in the Baltic Sea region, where the most important task was Russia's integration into European institutions and its democratization. Baltic Sea could become a bridge for achieving Russia's integration. Scandinavian countries, the Baltic States and Russia may turn the Baltic Sea region into a big economic and cultural network.

In its new foreign policy Finland emphasized three landmarks: democratization and integration of Russia, support to the three Baltic states in joining the EU and NATO, and Northern Dimension which could help to pave the way for security and stability in the Baltic Sea region.

During the Cold War Finnish defense policy was based on the principles of a Non-Provocative Defense (NOD). The main characteristic of this defense strategy was that a state refused any offensive, nuclear and chemical armory, stressing only on defense capabilities and weaponry. The strategy had both, weak and strong points, which are described in the article. It is worth to mention that a Non-Provocative strategy had helped to avoid war and struggle or misunderstandings between the USSR and Finland during the era of the Cold War.

There is also suggested that new security and defense strategies are to be the guidelines for XXI century. Strategy of Not Provoking Russia, strategy of Strengthening Norms and Institutions, and Strategy of Balancing are due to be the most important issues for the future Finnish security and foreign policy. These and other possible strategies such as Northern Dimension, Common Security and Defense Policy, which will lead the country to the XXI century, and future relations between Russia and Finland are described and analyzed in the article.

NUORODOS

¹ <http://www.cc.jyu.fi/~jonmak/Finland.html>, žiūrėta 2003- 10- 21.

² Timo Vihavainen. After the War - Finland's relations with the Soviet Union 1944 – 1991. Renvall Institute, University of Helsinki, November 27, 2001. <http://virtual.finland.fi/finfo/english/after.html>, žiūrėta 2003- 11- 04.

- ³ Ten pat.
- ⁴ Ten pat.
- ⁵ Tapani Vaahtoranta, Tuomas Forsberg. Finland's Three Security Strategies, 2002.
- ⁶ S.Jospp, M.Arswald., European Union and Baltic States. 1999, p. 243 – 268.
- ⁷ Ten pat p. 9.
- ⁸ 2001 rugsėjo mėnesį 57% Rusijos piliečių NATO plėtrą laikė grėsmę Rusijai, 50% nuomone, NATO yra ne gynybinė, bet agresyvi organizacija. <http://www.form.ru>, 2002- 11- 25.
- ⁹ Sinikukka Saari, Chirster Pursiainen. „The Role of the EU's Foreign and Security Policy“. 2002. <http://www.upi-fia.fi>, žiūrėta 2004- 03- 15.
- ¹⁰ [Http://www.nnss.org](http://www.nnss.org), žiūrėta 2003- 10- 28
- ¹¹ Konstantin Cora. Russian-Finnish relations within the European context. 1999.
- ¹² Sinikukka Saari, Chirster Pursiainen. The Finland's NATO option and Russia. Espoo: Otamedia Oy, 2002.
- ¹³ Russia-Finland relations are exemplary — Estonia's president. 2002 10 18, <http://english.pravda.ru>, žiūrėta 2004- 03- 16.
- ¹⁴ White paper on security and defence policy, 2001. http://www.puolustusministerio.fi/index.phtml/page_id/154/topmenu_id/7/menu_id/154/this_topmenu/13/lang/3/fs/11, žiūrėta 2002- 10- 26.

Naujų narių priėmimas į pasaulio prekybos organizaciją: Lietuvos, Kinijos ir Rusijos atvejai

Pasaulio prekybos organizacija (PPO) yra viena didžiausių ir svarbiausių tarptautinę prekybą prižiūrinčių organizacijų. Prisijungimas prie šios organizacijos yra pagrindinė priemonė valstybėms integruotis į tarptautinę prekybos sistemą. Atsižvelgiant į prisijungimo prie PPO specifiką (stojant reikia derėtis su visomis organizacijos narėmis), daroma prielaida, kad naujų narių priėmimas yra puiki terpė PPO narėms siekti ne tik ekonominių, bet ir politinių interesų. Siekiant patvirtinti šį teiginį, nagrinėjamos trijų valstybių – Lietuvos, Kinijos ir Rusijos – priėmimo į PPO derybos. Straipsnyje norima išsiaiškinti, ar buvo ir, jeigu taip, kokie politiniai PPO narių tikslai, kaip jie įtakojo stojimo derybas, pagaliau, kokie motyvai, politiniai ar ekonominiai, nusvėrė priimančią organizaciją naujas nares.

Neringa SIRTAUTAITĖ
Vytauto Didžiojo universiteto Politikos
mokslų ir diplomatijos instituto bakalaurė
El. paštas: Neringa@prokile.com